CONSTANTIN DIICHITI, *Istoriia oștirei ce s-au făcut asupra Moreii la anul 7223 (=1715)*, ediție, studiu introductiv, note și indice de Alin Mihai Gherman, București, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2025, 286 p.

Ediția științifică a textului *Istoriia oștirei ce s-au făcut asupra Moreii la anul 7223* readuce în atenția specialiștilor un document care ne oferă informații istorice privitoare la campaniile militare ale Imperiului Otoman din prima jumătate a secolului al XVIII-lea, detalii de diplomație politică și militară, un foarte bogat material lexico-gramatical, util cercetărilor de istorie a limbii literare, de istorie a limbajelor și terminologiilor speciale, precum și o resursă interesantă pentru istoricii literari, preocupați de jurnalul de război și de cel de călătorie.

Textul a cunoscut două ediții anterioare: prima, din 1860, publicată de Mihail Kogălniceanu, împreună cu o colecție de documente, în alfabet de tranziție; a doua, din 1913, cuprinde un studiu introductiv semnat de Nicolae Iorga, care editează cel mai vechi manuscris al textului, colaționat, după obiceiul timpului, cu alte două copii, în încercarea de reconstituire a originalului, fără a face nicio referire la ediția lui Kogălniceanu. Opțiunea lui Iorga pentru editarea bilingvă a cărții – în română și în franceză – este justificată de posibilul interes al istoricilor din alte țări pentru acest jurnal de campanie în peninsula Pelopones (Morea), mai bogat și mult mai detaliat decât rapoartele lui Benjamin Brue, secretar și traducător al ambasadei Franței, martor și el la evenimentele din campanie. Cu toate acestea, *Istoriia oștirei...* a atras prea puțin interesul cercetătorilor moderni.

Prin ediția semnată de filologul clujean Alin Mihai Gherman, specialiștii au acces la un text editat științific, însoțit de un necesar studiu introductiv – *Un text prea multă vreme ignorat*, p. 7–57) –, prin care se aduc noi informații referitoare la istoria edițiilor și paternitatea textului, dar și noi argumente relevante privind importanța și utilitatea documentară a acestuia. *Nota asupra ediției* (p. 59–61) și un binevenit indice lexical (p. 215–286) completează lucrarea.

Așa cum aflăm din *Notă asupra ediției*, editorul ne pune la dispoziție copia textului *Istoriei oștirei...*, atribuit de Nicolae Iorga lui Constantin Diichiti (ms. BAR 1855). Rezultatele comparației cu celelalte două copii ale textului, păstrate în ms. BAR 26 și ms. BAR 239, sunt notate în subsolul paginilor sub siglele B, respectiv C. Tot la subsol sunt glosate, spre o mai ușoară lectură, nume proprii și cuvinte mai puțin cunoscute.

Copia *Istoriei oștirei…*, păstrată în ms. BAR 1855, prezintă trăsături specifice variantei muntenești a limbii literare de secol optsprezece, care abundă însă de turcisme și grecisme, având în vedere că autorul căruia i se atribuie originalul era poliglot, probabil un creștin grec din Constantinopol „bine asimilat atât lingvistic, cât și cultural Țării Românești” (p. 16), care învățase turca „pe cale orală, cu multe forme dialectale” (p. 13) și care descrie realități ce țin de armata otomană și de spațiul geografic grecesc. Cu toate acestea, fraza sofisticată, descrierile ce cuprind detalii istorice, geografice, botanice, faunistice, etnografice, apoi trimiterile la mitologia greacă fac din textul atribuit lui Constantin Diichiti un document de limbă română literară comparat de editor, și din punctul de vedere al valorii documentare, și din punct de vedere stilistic, cu scrisul lui Dimitrie Cantemir și cu cel al lui Ion Neculce.

Situat la granița dintre jurnal și reportaj, textul *Istoriei oștirei…* pune la dispoziția lexicologilor și a lexicografilor prime atestări lexicale, sensuri unice (etimologice) ale

terminologiei militare otomane, turcisme referitoare la viața cotidiană din Imperiu, dar și lexic de origine neogreacă sau grecisme privitoare la viața citadină, fauna și flora din regiunile în care a avut loc campania. Este prezent, de asemenea, un lexic de origine slavonă, în descrierea bisericilor și a mănăstirilor, precum și atunci când face referire la funcții din statul feudal. Interesantă este prezența lexicului de origine italiană în varianta dialectală venețiană, dar și a unui număr considerabil de cuvinte călătoare „cărora nu totdeauna li se poate stabili cu precizie originea, ele fiind o expresie a circulației oamenilor, bunurilor și cuvintelor în acest spațiu al Mediteranei Orientale" (p. 55) – cuvinte atestate, în forme identice ori diferite, mai întâi sau, până acum, numai în *Istoria ieroglifică* a lui Dimitrie Cantemir. Lucrarea prezintă de asemenea un foarte bogat material antroponimic și toponimic; pentru cele din urmă, autorul face asocieri între denumirile grecești și turcești, oferind, uneori, și traducerea în română.

Că o astfel de ediție este de o mare utilitate nu mai trebuie argumentat. Reluăm aici, totuși, ca pe un îndemn inspirator, sinteza făcută de editor, la p. 57: „*Istoriia oștirei ce s-au făcut asupra Moreii la anul 7223* se dovedește a fi un text de mare importanță, din multiple privințe prea multă vreme ignorat: din punct de vedere istoriografic aducând un cumul de informații care lipseau până acum despre conflictul tuco-venețian din 1715; din punct de vedere lingvistic oferind o bogăție lexicală pe care, dintre textele contemporane, doar *Istoria ieroglifică* și *Letopisețul* lui Neculce o oferă; din punct de vedere literar, dincolo de umorul și virtuțile evidente ale unui stil colocvial, este un text care se găsește categoric în teritoriul literaturii de frontieră, fiind primul jurnal de călătorie și primul reportaj de război din literatura noastră, oferind un aspect inedit imaginii pe care o avem asupra literaturii române la începutul secolului al XVIII-lea".

Gabriela Haja
Institutul de Filologie Română „Alexandru Philippide",
Academia Română, Filiala Iași, România
(gabi.haja@acadiasi.ro)

MIRCEA CIUBOTARU, *Tezaurul toponimic al României. Moldova*, vol. III, *Dicționarul toponimic al bazinului superior al Bârladului (structural și etimologic)*, București, Editura Academiei Române, 2024, LXXIV p. + 696 p. + 41 planșe.

Apariție științifică de excepție, *Dicționarul toponimic al bazinului superior al Bârladului (structural și etimologic)* reprezintă un exemplu deocamdată fără pereche de aplicare a teoriei câmpurilor toponimice în realizarea unui dicționar toponimic structural și etimologic. Impresionantul volum se prezintă singur în primul rând prin complexitate și dimensiune: 74 de pagini numerotate în serie separată alcătuind un cuprinzător aparat introductiv (*Introducere*, *Bibliografie*, *Abrevieri și semne speciale*, *Siglele localităților* și *Lista informatorilor*), aproape 650 de pagini de intrări propriu-zise și trimiteri lexicografice, urmate de o propunere de instrumente suplimentare destinate să ofere perspective diverse asupra imensului material toponimic (lista numelor-titlu pe comune, material neprelucrat lexicografic MNL, lista bazelor lexicale, un indice antroponimic, un indice al numelor de grup din cuvintele-titlu și un indice toponimic slavon cu subsecțiuni – perifraze și toponime simple sau compuse), apoi 39 de planșe cu planuri de moșii, majoritatea din prima jumătate a sec. XIX, și în fine două hărți.